

DOKUMENTUM

TABAJDI CSABA

A romák jogi helyzete Európában¹

Jelentés az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése Jogi és Emberi Jogi Bizottságában

Összefoglalás

A jelentés a roma ügyek új megközelítését tartalmazza, amely a legutóbbi jelentés óta Európában és az Európa Tanácson belül végbe ment változásokon alapul.

Manapság a romák még mindig diszkrimináció, marginalizáció és szegregáció áldozatai.² A diszkrimináció elterjedt a közélet és a magánélet minden területén, beleértve a közterületekhez, az oktatáshoz, a munka világához, az egészségügyi ellátáshoz és a lakhatáshoz való hozzáférést. A roma közösség ma sem elismert nemzeti vagy etnikai kisebbségi csoport a tagállamok mind-egyikében, és így nem minden érintett országban élvezzi az ebből a státusból fakadó jogokat. A roma kisebbség közéletben való érdemi részvétele minden demokratikus társadalom szerves része. Ez a részvétel kizárólag önkéntes alapú lehet. Szükséges erősíteni, tisztázni és összehangolni a multilaterális szervezetek munkáját.

Az Európa Tanács fontos szerepet játszhat, és fontos szerepet kell játszania a romák jogi státuszának, egyenlő elbírálásának és életkörülményeinek rendezésében. A jelentés támogatja az Európai Roma Konzultatív Fórum lét-

1 A Jelentésben használt „roma” kategória kiterjed a „cigány”, „szinti” és „utazó népszerűség” kategóriákra is.

2 A Jelentés magyar nyelvű fordítása a fogalmi pontosság kedvéért több esetben a „diszkrimináció”, „marginalizáció” és „szegregáció” kifejezések latin eredetű formáját használja, az alábbi jelentéstartalommal: diszkrimináció – hátrányos megkülönböztetés, marginalizáció – a társadalom peremére sodródás, szegregáció – kirekesztés, elkülönítés.

rehozására irányuló javaslatot, és állást foglal az Európai Roma Ombudsman intézményének szükségessége mellett. Egy Európai Kutatási és Képzési Központ létrehozása szintén kívánatos.

I. A ROMÁK JOGI HELYZETE EURÓPÁBAN – 1557 (2002) SZÁMÚ AJÁNLÁS³

1. Közel tíz évvel ezelőtt a „Cigányok Európában” című, 1203 (1993) számú ajánlásában a Közgyűlés hangsúlyozta a cigányok különleges védelmének szükségességét, és elítélte az Európa Tanács tagállamaiban ellenük irányuló hátrányos megkülönböztetés különböző formáit. Bár a nemzetközi szervezetek, a nemzeti kormányok, a helyi hatóságok és a civil szervezetek jelentős erőfeszítéseket tettek, az Ajánlásban kitűzött célok csak részben valósultak meg.

2. A Közgyűlés utal az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságjogok Európai Egyezményére (1950), a Kínzás és az embertelen és megalázó bánásmód vagy büntetés megelőzéséről szóló Európai Egyezményre (1987), a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájára (1992), a Keretegyezményre a Nemzeti Kisebbségek Védelméről (1995) és a módosított Európai Szociális Chartára (1996).

3. A romák napjainkban még mindig diszkrimináció, marginalizáció és szegregáció áldozatai. Hátrányos megkülönböztetésük elterjedt a közélet és a magánélet minden területén, beleértve a közterületekhez, az oktatáshoz, a munka világához, az egészségügyi ellátáshoz és a lakhatáshoz való hozzáférést éppúgy, mint a határátlépéshez való jogot és a menekültügyi eljárásokat. A romák marginalizációja, valamint gazdasági és szociális szegregációja az általában a legsebezhetőbb társadalmi csoportokat érintő etnikai diszkriminációba fordul.

4. A romák különleges kisebbségi csoportot alkotnak, mivel kettős kisebbségi státusszal rendelkeznek. Etnikai közösséget képeznek, és legtöbbszörük a társadalom szociálisan hátrányos helyzetű csoportjaiba tartozik.

5. A romák többsége meglehetősen súlyos gazdasági helyzettel szembesül az Európa Tanács legtöbb tagállamában. A szociális területen tett erőfeszítések ellenére a piacgazdaság, és különösen annak neoliberális változata, még a legfejlet-

3 A Gyűlés nyilvánossága előtt lefolytatott vita 2002. április 25-én zajlott. (15. ülés) (Ehhez lásd: Doc. 9397 a Jogi és Emberi Jogi Bizottság jelentése, jelentésvető: Tabajdi Csaba, Doc. 9417 a Migrációs, Menekültügyi és Népesedési Bizottság véleménye, véleményező: Boriss Cilevics, valamint Doc. 9424 a Kulturális, Tudományos és Oktatási Bizottság véleménye, véleményező: Marlene Rupprecht). A végleges szöveget a Gyűlés 2002. április 25-én fogadta el (15. ülés).

tebb európai államokban is a társadalom peremére sodorta a hátrányos helyzetű társadalmi csoportokat, köztük a romákat. Közép- és Kelet-Európában a gazdasági és politikai átmenet tovább súlyosbította szociálisan hátrányos helyzetüket.

6. Jogilag a roma közösséget továbbra sem ismerik el etnikai vagy nemzeti kisebbségi csoportként valamennyi tagállamban, így az nem minden érintett országban élvezi az e státusból fakadó jogokat. A romákat valamennyi tagállamban etnikai vagy nemzeti kisebbségi csoportként kell elismerni, és biztosítani kell számukra kisebbségi jogait. A Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről és a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája érvényes és alkalmazandó.

7. A romák migrációjának⁴ természete és iránya a közelmúltban megváltozott. Illegális jellege érezhetően nőtt, és a korábbi tranzit-országok is végcélká váltak. Az elmúlt tíz év etnikai konfliktusai és polgárháborúi Európa egyes részein felerősítették a romák elvándorlását. Ennek mértéke ma sem haladja meg a Közép- és Kelet-Európából kiinduló migráció általános nagyságrendjét. A romák vándorlásának sajátos természete azonban fokozott közfigyelmet vált ki, mivel általában nem egyéni, magányos vállalkozásról, hanem a nagyobb vagy kisebb roma családok közös ügyéről van szó. Időközben több állam olyan szabályokat léptetett életbe vagy olyan gyakorlatot rendszeresített, amelyek egyértelműen a romáknak az országba való bejutását kívánják megakadályozni, és amelyek közvetlenül vagy közvetetten diszkriminálják őket.

8. Bizalomnövelő és tanácsadó intézkedések sorát kell bevezetni a Közép- és Kelet-Európából érkezett, de már Nyugat-Európa országaiiban élő roma kivándorlók segítése és további marginalizációjuk megelőzése érdekében. Hatékony támogatást kell biztosítani a szülőföldjükre hazatérő roma kivándoroltak újbóli beilleszkedéséhez is.

9. A romák – mint teljes jogú polgárai az államnak, amelyben élnek – azonos jogokkal és kötelezettségekkel kell rendelkezzenek, mint bárki más. Szabad helyváltoztatáshoz való jogukat el kell ismerni. A többségi társadalom és a romák között aszimmetrikusan oszlik meg a társadalmi felelősség lehetőségeik, valamint az eltérő mértékben birtokolt gazdasági, politikai, kulturális és szociális erőforrások tükrében. A többségi társadalomnak a romákat asszimiláció nélkül kell befogadnia, és támogatnia kell őket, mint hátrányos helyzetű társadalmi csoportot. A romáknak el kell fogadniuk a társadalom egészét irányító

4 *A Jelentés magyar nyelvű fordítása a fogalmi pontosság kedvéért több esetben a „migráció” kifejezés latin eredetű formáját használja. Ennek jelentéstartalma a szövegben legtöbbször – de nem minden esetben – a romák államok közötti (ki)vándorlását takarja.*

szabályokat. Felhívhatók, hogy legyenek kezdeményezőbbek saját problémáik kezelésében, aminek az állam által biztosított megfelelő körülményekhez, támogatáshoz és kezdeményezésekhez kell kapcsolódnia.

10. Az Európa Tanács tagállamainak bátorítaniuk kellene a romákat, hogy hozzák létre szervezeteiket, és szavazóként, jelöltként, vagy a nemzeti parlamentek tagjaiként vegyenek részt a politikai rendszerben. Ösztönözni kellene a meghatározó politikai pártokat, hogy választási listáikon a bejutó helyeken szerepeltessenek romákat. Bátorítani kell az államokat, hogy dolgozzanak ki és valószínűsítsanak meg olyan politikákat, amelyek elősegítik a romák teljes körű részvételét a közéletben és a közigazgatás minden szintjén, valamint erősítik demokratikus önszerveződésüket. A roma közösségeknek, szervezeteknek és politikai pártoknak teljes körű részvételi lehetőséget kell kapniuk a jelenlegi helyzetük javítását célzó programok kidolgozásában, végrehajtásában és ellenőrzésében.

11. A roma nők helyzete javításra szorul, hiszen ők meghatározó szerepet játszanak a roma családok életkörülményeinek javításában. A roma nőket – mint romát, mint nőt, és mint szociálisan hátrányos helyzetű csoporthoz tartozó személyt – hármas diszkrimináció sújtja.

12. A Közgyűlés szorgalmazza a média szereplői körében annak tudatosítását, hogy különleges felelősséggel rendelkeznek a romák és a többségi társadalom közti párbeszéd kialakításában, a társadalomban élő diszkrimináció elleni küzdelemben, a roma kultúra és a romák által a saját helyzetük javítása érdekében kifejtett erőfeszítések megismertetésében, valamint a társadalmi integrációjukkal kapcsolatos pozitív példák bemutatásában.

13. A Közgyűlés elismeri, hogy szükséges megerősíteni, tisztázni és összehangolni

- a) az európai multilaterális szervezetek, így az Európa Tanács, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet, valamint az Európai Unió romákat érintő tevékenységét
- b) az Európa Tanács különböző – az európai romák helyzetét érintő kezdeményezések, jelentések, ajánlások és programok kidolgozásával és ellenőrzésével foglalkozó – testületeinek tevékenységét

14. Az Európai Unió számára egy jövőbeli közös „alkotmányt” kidolgozó Konvent felkérte a civil társadalmat, hogy tegyen észrevételeket és javaslatokat. A roma közösségeknek és szervezeteknek nem szabadna elszalasztaniuk a kínálkozó alkalmat, hogy kifejtsék nézeteiket.

15. Az Európa Tanács fontos szerepet játszhat, és fontos szerepet kell játszania a romák jogi státuszának, egyenlő elbírálásának és életkörülményeinek rendezésében. A Közgyűlés felhívja a tagállamokat, hogy teljesítsék az európai romák helyzetének javításához szükséges hat alapkövetelményt:

- a) rendezzék a romák jogi státuszát
 - i) ismerjék el a romákat etnikai vagy nemzeti kisebbségi csoporthoz tartozó személyekként
 - ii) ismerjék el a roma közösségek kisebbségi csoport státuszát
 - iii) szavatolják a romák egyéni és közösségi kisebbségi jogait
 - iv) biztosítsák az országukban jogszerűen tartózkodó romák számára a személyi igazolvánnyal való rendelkezés legteljesebb lehetőségét azokban az államokban, ahol ilyen okmány létezik
 - v) írják alá, ratifikálják, és alkalmazzák teljes körűen a Keretegyezményt a Nemzeti Kisebbségek Védelméről, valamint a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartáját
 - vi) szavatolják a romák számára a módosított Európai Szociális Charta által védett szociális jogokat
- b) dolgozzanak ki és valósítsanak meg speciális programokat a romák és közösségeik – mint kisebbségi csoportok – társadalmi integrációjának elősegítése érdekében, és biztosítsák részvételüket a helyi, regionális, nemzeti és európai szintű döntéshozatalban
 - i) dolgozzanak ki és hajtsanak végre a romák problémáival foglalkozó átfogó politikákat, amelyek magukban foglalják a gazdasági, szociális és kulturális területeket
 - ii) erősítsék a romák és közösségeik, valamint a társadalom más csoportjai közti párbeszédet
 - iii) vonják be a romák képviselőit a maguk és közösségeik helyzetének javítását célzó programok kidolgozásába, megvalósításába és ellenőrzésébe a döntéshozatal valamennyi szintjén. Ez az együttműködés nem korlátozódhat konzultációra, hanem valódi partnerségnek kell lennie.
 - iv) szorgalmazzák a roma képviselők jelenlétét a nemzeti parlamentekben, illetve a választott roma képviselők részvételét a regionális és helyi jogalkotásban, valamint végrehajtó testületekben
 - v) támogassák a régiók közti együttműködést, hogy a romákat érintő problémák az ő aktív részvételükkel nyerjenek megoldást

- vi) erősítsék a romák és közösségeik jogi helyzetének rendezését és életkörülményeik javítását célzó ajánlások és speciális programok végrehajtásának alapos és rendszeres ellenőrzését
- c) szavatoljanak a romák – mint etnikai vagy nemzeti kisebbségi csoport – számára egyenlő bánásmódot az oktatás, a munka világa, a lakhatás, az egészségügyi ellátás és a közellátás területén. A tagállamok fordítsanak különös figyelmet arra, hogy
 - i) biztosítsanak esélyegyenlőséget a romák számára a munkaerő-piacon
 - ii) biztosítsák a roma diákok részvételének lehetőségét az oktatás minden szintjén, az óvodától az egyetemig
 - iii) dolgozzanak ki olyan intézkedéseket, amelyek biztosítják, hogy a roma közösségeket közvetlenül érintő közszolgáltatásokban – így az alap- és középfokú iskolákban, a szociális jóléti intézményekben, az egészségügyi alPELLÁTÁS helyi intézményeiben és a helyi közigazgatásban – romákat alkalmazzanak
 - iv) biztosítsák a szükséges költségvetési támogatást a már létező roma intézmények fejlesztéséhez, és segítsék a roma közösségeket a nélkülözhetetlen technikai ismeretek átadásával
 - v) akadályozzák meg a roma gyermekek elkülönített oktatását, különös tekintettel az őket az értelmi fogyatékosok számára fenntartott iskolákba vagy osztályokba irányító gyakorlatra
- d) dolgozzanak ki és valósítsanak meg pozitív intézkedéseket és különleges bánásmódot a szociálisan hátrányos helyzetű társadalmi rétegek számára – beleértve a romákat, mint szociálisan hátrányos helyzetű közösséget – az oktatás, a munka világa és a lakhatás területén
 - i) biztosítsanak hosszú távú költségvetési támogatást a – romákat is magukban foglaló – szociálisan hátrányos helyzetű csoportokat célzó jövedelemnövelő programokhoz
 - ii) biztosítsák, hogy a kormányok által meghirdetett lakásprogramok hozzáférhetőek legyenek a szociálisan hátrányos helyzetű családok, így a roma családok számára is
 - iii) biztosítsanak költségvetési támogatást és technikai ismereteket a romák számára településeik állagának javításához
 - iv) forduljanak az Európa Tanács Fejlesztési Bankjához a romák életkörülményeinek javítását és gazdasági függetlenségük biztosítását szolgáló, velük együtt kidolgozott átfogó programok finanszírozása érdekében

- e) tegyenek különleges intézkedéseket és hozzanak létre szakosított intézményeket a roma nyelv, kultúra, hagyományok és identitás védelme érdekében
 - i) segítsék és támogassák a roma nyelv oktatását
 - ii) bátorítsák a roma szülőket, hogy gyermekeiket általános iskolába, középiskolába és főiskolára vagy egyetemre járassák, valamint tájékoztassák őket megfelelő módon az oktatás szükségességéről
 - iii) ismertessék meg jobban a roma kultúrát a többségi társadalommal
 - iv) biztosítsák, hogy a tankönyvek tartalmazzanak a roma történelemre és kultúrára vonatkozó ismereteket
 - v) foglalkoztassanak roma pedagógusokat, különösen a jelentős roma népességgel rendelkező térségekben
- f) küzdjenek a rasszizmus, az idegengyűlölet és az intolerancia ellen helyi, regionális, nemzeti és nemzetközi szinten, és biztosítsák a romák számára a hátrányos megkülönböztetéstől mentes bánásmódot
 - i) fogadjanak el és hajtsanak végre átfogó anti-diszkriminációs törvényeket valamennyi tagállamban
 - ii) ratifikálják mielőbb az Emberi Jogok Európai Egyezményének 12. számú Jegyzőkönyvét, amennyiben ezt mindeddig nem tették meg
 - iii) állítsanak fel konfliktusmegelőző és -kezelő testületeket regionális és helyi szinten
 - iv) fogadjanak el és hajtsanak végre átfogó anti-diszkriminációs törvényeket, amelyek összhangban állnak az Európai Bizottság által kibocsátott, a személyek között a faji vagy etnikai hovatartozáson alapuló különbségtételt tiltó, az egyenlő bánásmód elvét megvalósító és az európai országok anti-diszkriminációs jogalkotásához iránymutatást jelentő 2000/43/CE számú irányelvével
 - v) nyújtsanak számottevő támogatást a romák egyéni és közösségi kisebbségi jogait védő civil szervezeteknek
 - vi) fordítsanak kiemelt figyelmet a romákat sújtó hátrányos megkülönböztetés jelenségeire, különösen az oktatásban és a munka világában
 - vii) alapozzák a faji diszkrimináció elleni küzdelmet valós statisztikai adatokra, és védelmezzék a romákat az adatokkal való visszaélésre alkalmas szolgáltató és nem önkéntes adatgyűjtéssel szemben
 - viii) erősítsék a romákkal szembeni diszkriminációt feltáró monitoring rendszert helyi, regionális, nemzeti és nemzetközi szinten

- ix) ügyeljenek arra, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezményében, valamint menekültek státuszát rögzítő Genfi Egyezményben (1951) és annak 1967-es jegyzőkönyvében rögzített jogok teljes körűen és hátrányos megkülönböztetés nélkül biztosítottak legyenek a romák számára
 - x) fordítsanak kiemelt figyelmet a romák problémáira az állampolgárság megszerzése vagy elvesztése, a határvédelmi intézkedések és politikák terén
 - xi) szavatolják, hogy a migráció ellenőrzése érdekében kidolgozott szabályok és politikák nem jelentenek hátrányos megkülönböztetést a roma kivándorlókkal szemben
- 16.** A Közgyűlés ajánlja a Miniszteri Bizottságnak, hogy
- i) támogassa egy demokratikusan létrehozott Európai Roma Konzultatív Fórum kialakítását, amely megjelenítheti és közvetítheti a romák és közösségeik véleményét, illetve tanácsadó testületként szolgálhat az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága és Parlamenti Közgyűlése, valamint az Európai Unió intézményei számára
 - ii) hozza létre a romák egyéni és közösségi kisebbségi jogai megsértésének eseteivel foglalkozó Európai Roma Ombudszman intézményét
 - iii) állítson fel egy kis létszámú Európai Roma Kutatási és Képzési Központot az Európa Tanács Európai Ifjúsági Központjához kapcsolódóan, amely lehetővé tenné a romák integrációja során a tagállamokban helyi, regionális és nemzeti szinten nyert kedvező tapasztalatok hatékony cseréjét, valamint a roma és a többségi társadalomból érkező szakértők képzésének koordinációját
 - iv) vegye fontolóra a roma munkatársak alkalmazását a szervezet főtitkárságán
 - v) hozzon létre egy Európai Roma Szolidaritási Alapot az Európa Tanács tagállamai és más multilaterális nemzetközi szervezetek önkéntes adományaiból
 - vi) dolgozza ki az Emberi Jogok Európai Egyezményének a kisebbségekhez tartozó személyek jogairól szóló kiegészítő jegyzőkönyvét
 - vii) erősítse meg a monitoring tevékenységet, és fokozottan támogassa a már létező nemzetközi dokumentumokban foglalt kezdeményezések és ajánlások megvalósítását.

II. LEÍRÓ JELENTÉS (DOC. 9397)

1. Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése 1993-ban elfogadott egy jelentést, amelyet Joséphine Verspaget asszony készített a Kulturális és Oktatási Bizottság részéről.⁵ A jelentés utat nyitott az Európa Tanács tevékenységének egy új szakaszához. Bár a nemzeti kormányok, a helyi hatóságok, a civil szervezetek és a terület egyéb fontosabb európai szereplői⁶ jelentős erőfeszítéseket tettek, még a legfejlettebb országokban is csupán részlegesen voltak képesek a romákat a modern társadalomba integrálni.

2. Az elmúlt kilenc évben ugyanakkor számos jelentős változás történt Európában. Ezek a változások irányították az európai országok és a nemzetközi szervezetek figyelmét az európai romák súlyos helyzetére.

3. A 19. század végétől a roma közösségek többsége a modern társadalom gazdasági, politikai és társadalmi életének peremére szorult. A szociális területen tett erőfeszítések ellenére a piacgazdaság, és különösen annak neoliborális változata, a társadalom peremére sodorta a hátrányos helyzetű csoportokat, beleértve a romákat.

4. Az Európa Tanács bővítése, valamint a közép- és kelet-európai államok felvétele nyomán az Európa Tanács térségében élő romák száma jelentősen megnőtt. Az európai romák 60–70 százaléka olyan országokban él, amelyek 1990 óta csatlakoztak az Európa Tanácshoz.⁷

5. A társadalmi szolidaritás jelentős mértékben csökkent Európa országaiban. A szegényekkel szembeni ellenséges érzések és a közösségek közti konfliktusok fokozódnak. A gazdasági nehézségek etnikai vitákhoz vezetnek. A romák szociális helyzetének romlása utat nyitott szociális és etnikai alapú hátrányos megkülönböztetésükhöz.

6. Közép- és Kelet-Európa országaiban a helyzet különösen súlyos. A gazdasági és politikai átmenet, valamint a piacgazdaság megjelenése tovább

5 A Cigányok Európában című 1203 (1993) számú ajánlás (lásd: Doc 6733, a Kulturális és Oktatási Bizottság jelentése, jelentéstevő: Joséphine Verspaget).

6 Különösen fontos megemlíteni az Európai Migrációs Bizottság (CDMG), a Roma/Cigány Szakértői Csoport (MG-S-ROM), a Roma/Cigány Ügyek Koordinátora, a Rasszizmus és Intolerancia Elleni Európai Bizottság (ECRI), az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése, a Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatala (ODIHR/OSCE), a Roma és Szinti Ügyek Kapcsolati Pontja (CPRSI), az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet Nemzeti Kisebbségi Főbiztosa, az Európai Unió, a Nemzetközi Roma Unió, a Roma Nemzeti Kongresszus és a Project on Ethnic Relations tevékenységét.

7 Hiteles és egyértelmű számok hiányában pontos adatok helyett csupán közelítő érték megjelölésére vállalkozhatunk.

súlyosbította a romák hátrányos társadalmi helyzetét. Sokan közülük teljesen kívül rekedtek a meggyengült szociális hálón.

7. A romák migrációja égető kérdéssé vált egész Európában, holott a roma kivándorlók száma elhanyagolható, és nem jelentősebb, mint a Közép- és Kelet-Európa országaiból kiinduló elvándorlás általános nagyságrendje. Másfelől a romák migrációja – különleges természeténél fogva – fokozott közfigyelmet vált ki, mivel nem egyéni, magányos vállalkozásról, hanem a kisebb vagy nagyobb roma család közös ügyéről van szó. Mivel Nyugat-Európa országaiban egyre szigorúbban ellenőrzik és szabályozzák a bevándorlást és a menedékkjogot kérőket, a romák migrációjának természete és iránya megváltozott. Illegális jellege érzékelhetően nőtt, és még az Európai Unió kívüli országok is, amelyek korábban tranzit-országok voltak, végcélokká váltak.

8. Jelentős növekedést tapasztalunk a romák civil és politikai szerveződési szintjét illetően is. Etnikai identitásuk kifejezése hangsúlyosabbá vált. A romák elszórtan élnek Európa szerte, közösségeik változatos összetételűek és szétszórtaak, azonban a közös származás tudata, a hátrányos szociális helyzet és az őket sújtó hátrányos megkülönböztetés a szolidaritás érzését nyújtja nekik.

9. Jogilag a romákat 1993-ban a legtöbb európai országban nem ismerték el etnikai vagy nemzeti kisebbségként. Mára ezt a problémát számos tagállamban megoldották. E pozitív folyamat ellenére azonban még mindig akadnak vonakodó országok, ami szükségessé teszi annak ismételt hangsúlyozását, hogy a romákat jogilag egész Európában etnikai vagy nemzeti közösségként kell elismerni.

10. Az említett helyzet kezelése érdekében átfogó, de árnyalt megközelítésre van szükség. A jobb életkörülmények, a szociális helyzet javítása, valamint a romákat sújtó hátrányos megkülönböztetés és kirekesztés elleni küzdelemnek elsődlegességet kell élveznie az európai államokban.

*A romák jogi státusza az Európa Tanács tagállamaiban*⁸

11. A romákat jogilag elismerik

- a) nemzeti vagy etnikai kisebbségi csoportként Ausztriában, Horvátországban, a Cseh Köztársaságban, Magyarországon, Macedóniában, Norvégiában, Lengyelországban, Romániában, Szlovákiában, Svédországban, Ukrajnában és Jugoszláviában;

8 A jelentés ezen része kizárólag az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése kérdőívére a tagállamok által adott válaszokban foglaltakat tartalmazza.

- b) hagyományos nemzeti kisebbségként Finnországban;
- c) az 1976-os Faji Kapcsolatokról szóló Törvény által védett faji csoportként az Egyesült Királyságban.

12. A romák nem rendelkeznek különleges jogi státusszal Belgiumban, Dániában, Németországban, Görögországban, Olaszországban, Hollandiában, Szlovéniában⁹ és Svájcban.

13. Nem élnek romák Andorrában, Izlandon és Máltán.

14. Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének jelentéstevője nem kapott a romák jogi helyzetére vonatkozó hivatalos információt az alábbi tagállamoktól: Albánia, Bulgária, Ciprus, Észtország, Franciaország, Grúzia, Írország, Lettország, Liechtenstein, Litvánia, Moldávia, Portugália, Oroszország, San Marino, Spanyolország és Törökország.

*A romák részvétele a döntéshozatali folyamatban*¹⁰

15. Roma politikai pártokat napjainkban Horvátországban, a Cseh Köztársaságban, Magyarországon, Macedóniában és Szlovákiában tartanak nyilván. Pártok alapítása etnikai alapon kifejezetten tiltott Albániában és Bulgáriában.

16. Roma parlamenti képviselőket csupán a tagállamok egy szűkebb körében találunk. Roma képviselők részére fenntartott székek vannak Romániában. A magyar Alkotmány biztosítja a nemzeti és etnikai kisebbségek jogát a parlamenti képviselőhöz, azonban nem sikerült megegyezést elérni ennek körülményeire vonatkozóan.¹¹

*A diszkriminációval és a roma népesség helyzetével nemzeti szinten foglalkozó kormányzati hivatalok és más hivatalos testületek*¹²

17. Az Európa Tanács számos tagállamában már léteznek a roma népesség helyzetével és az őket sújtó hátrányos megkülönböztetéssel is foglalkozó

9 A Szlovén Köztársaság Alkotmánya előírja, hogy a Szlovéniában élő roma közösség státuszát és különleges jogait törvényben kell szabályozni. Az említett törvény mindaddig nem került elfogadásra.

10 A jelentés ezen része kizárólag az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése „A romák jogi helyzete Európában” című kérdőívére a tagállamok által adott válaszokban foglaltakat tartalmazza.

11 *A jelentéstevő kiegészítése a magyar nyelvű fordításhoz: A leíró jelentés szövegének véglegesítését és bizottsági vitáját követően a magyarországi parlamenti választásokon az MSZP színeiben Teleki László, a FIDESZ–MDF választási szövetség színeiben Farkas Flórián, Varga József és Lukács Mihály roma képviselők kerültek a Magyar Országgyűlésbe.*

kormányzati hivatalok vagy más hivatalos testületek. Kormányzati szintű nemzeti vagy etnikai kisebbségi hivatal került felállításra Horvátországban, Magyarországon és Szlovéniában, valamint nemzeti kisebbségi tanács a Cseh Köztársaságban, Bulgáriában és Ukrajnában. Önálló Városfejlesztési és Kisebbségi Integrációs Minisztérium létezik Hollandiában. Romániában egy a miniszterelnök mellé rendelt miniszter felelős a nemzeti kisebbségekért. Oroszországban Nemzetiségi Minisztérium került felállításra. Szlovákiában emberi jogi, nemzeti kisebbségi és regionális fejlesztési ügyekért felelős miniszterelnök-helyettes, Svédországban pedig miniszter foglalkozik a nemzeti kisebbségek ügyeivel.

18. Különleges kormányzati intézmények foglalkoznak a roma ügyekkel a következő tagállamokban:

Ausztria	„Beirat” (egy a roma szervezetek, a politikai pártok és az egyház képviselőiből álló tanácsadó testület)
Belgium	több hivatalos testület foglalkozik roma ügyekkel
Cseh Köztársaság	Roma Közösségi Ügyek Tárcaközi Bizottsága
Finnország	Roma Ügyek Tanácsadó Testülete
Görögország	Miniszterek Tanácsa
Magyarország	Cigányügyi Tárcaközi Bizottság, Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosa
Szlovákia	Roma Nemzeti Kisebbségi Hivatal, a Nemzeti Tanács Roma Kisebbségi Jogi Bizottsága
Szlovénia	Roma Közösség Kormányzati Bizottsága
Svédország	Roma Ügyek Munkacsoportja (a kormányzat, a minisztériumok és a Roma Nemzeti Unió képviselőiből)

19. Ombudszman vagy parlamenti biztos intézménye működik Ausztriában, Horvátországban, Dániában, Finnországban, Görögországban, Magyarországon, Litvániában, Macedóniában, Moldáviában, Hollandiában, Lengyelországban, Portugáliában, Romániában, Oroszországban, Szlovéniában, Svédországban és Ukrajnában. Norvégiában a kormányzat Etnikai

12 A jelentés ezen része kizárólag az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése „A romák jogi helyzete Európában” című kérdőívére a tagállamok által adott válaszokban foglaltakat, valamint a DH-MIN (99) 2. „Válaszok a kisebbségeknek a döntéshozatali folyamatokban való részvétele formáiról szóló kérdőívre” című dokumentum által közölt tényeket tartalmazza.

Diszkrimináció Elleni Központot állított fel, amely ellát ombudszmáni feladatokat. Petíciós bizottságok vannak Ciprus, a Cseh Köztársaság, Németország, Luxemburg, Macedónia, Moldávia és Hollandia parlamentjeiben. Az ombudszmanok, parlamenti biztosok és petíciós bizottságok feladata minden állampolgár – beleértve a romákat – alkotmányos és törvényes jogainak védelme, azonban csak Magyarországon létezik a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosának intézménye.

ALAPELVEK

Asszimiláció nélküli integráció. A romákat etnikai csoportként és szociálisan hátrányos helyzetű közösségként kell kezelni

20. A romák helyzetének javítását célzó kormányzati programokat az asszimiláció nélküli integráció elvére kell alapozni. Európában mégis szomorú tény, hogy a folyamatok sokkal inkább a romák kirekesztése, semmint társadalmi integrációjuk irányába mutatnak. A romák kettős kisebbségi státusszal rendelkeznek: egyszerre jelentenek etnikai kisebbségi csoportot és szociálisan hátrányos helyzetű közösséget. Ez a megközelítés két követelményt hordoz magában: (1) a romák emancipációját és társadalmi integrációját, valamint (2) roma identitásuk megőrzését. A megkülönböztetett bánásmód a kultúra és az oktatás területén nyilvánvalóan nélkülözhetetlen kulturális identitásuk, nyelvük, hagyományaik és szokásaik megőrzéséhez. A szociális területen a romákat más hátrányos helyzetű társadalmi csoportokkal azonos módon lehet kezelni, és biztosítani kell számukra a pozitív intézkedésekhez való hozzáférést a munka világában, valamint a lakhatás és az oktatás területén.

A romák hátrányos szociális helyzete

21. A romák többsége szociálisan hátrányos helyzetű csoportokba tartozik, és napjainkban meglehetősen súlyos gazdasági helyzettel szembesül az Európa Tanács tagállamainak többségében. Problémáik mindenekelőtt a felgyorsult iparosodásból és városiasodásból, régi keletű szociális, oktatási és foglalkoztatási politikákból, a piacgazdaság hatásaiból, valamint – Közép-és Kelet-Európában – a gazdasági és politikai átmenet folyamatából származnak.

22. Az iparosodás és a városiasodás eredményeként sok hagyományos roma mesterség eltűnt. A romák többsége munka nélkül van. A munkanélküliek

aránya egyes közösségeikben elérte a 80–100 százalékot. Számos roma kiesett a közellátásból és a szociális hálóból. A szegénység súlyosbítja a társadalmi kirekesztés jelenségeit, behatárolja a roma gyermekek hozzáférését az oktatáshoz, és tovább rontja a roma családok lakhatási, egészségügyi és foglalkoztatási helyzetét. Az elszegényedés az önmagát erősítő szegregációhoz és marginalizációhoz vezet. A romáknak részesülniük kellene a módosított Európai Szociális Chartában foglalt jogok és kollektív panasz rendszerének előnyeiből.

*Küzdelem az etnikai diszkrimináció ellen.
Marginalizáció és társadalmi szegregáció*

23. A romák marginalizációja és gazdasági/társadalmi szegregációja az általában a leggyengébb társadalmi csoportokat érintő etnikai diszkriminációba fordul. A diszkrimináció az európai országok többségében elterjedt a közélet és a magánélet minden területén, beleértve a közterületekhez való hozzáférést, az oktatást, a munka világát, az egészségügyi ellátást, a lakhatást, valamint a közellátást és a szociális szolgáltatásokat. A gazdasági/társadalmi kirekesztés és az etnikai diszkrimináció néhány roma közösséget az önkéntes marginalizációhoz és önkéntes szegregációhoz vezetett. Az Európa Tanács Emberi Jogi Biztosa a roma népességgel rendelkező tagállamokban tett látogatásai alkalmával az érintett hatóságokkal folytatott megbeszélései során foglalkozik a romák problémáival.

A romákat teljes jogú állampolgárként kell kezelni az államban, amelyben élnek. A közös, de aszimmetrikus felelősség

24. A többségi társadalom és a roma kisebbség között aszimmetrikusan oszlik meg a közös társadalmi felelősség lehetőségeik, valamint az eltérő mértékben birtokolt gazdasági, politikai, kulturális és szociális erőforrások tükrében. A többségi társadalomnak a romákat asszimiláció nélkül kell befogadnia. A faji alapú támadások és az etnikai alapú hátrányos megkülönböztetés minden formáját fel kell számolni, és teljes támogatást kell biztosítani a romák, mint hátrányos helyzetű társadalmi csoport számára. A romáknak – mint az ország állampolgárainak, amelyben élnek – azonos jogokkal és kötelezettségekkel kell rendelkezniük, mint bárki másnak, és el kell elfogadniuk a társadalom egészét irányító szabályokat. Felhívhatók, hogy legyenek kezdeményezőbbek

saját problémáik kezelésében, aminek az állam által biztosított megfelelő körülményekhez, támogatáshoz és kezdeményezésekhez kell kapcsolódnia.

A romák részvétele a közéletben és a döntéshozatalban

25. A kisebbségek és közelebről a roma kisebbség valódi közéleti szerepvállalása minden demokratikus társadalom szerves része. Az egyes személyek és társadalmi csoportok legitim érdekeinek tiszteletben tartása, valamint a belső és a külső béke és stabilitás fenntartása között alapvető összefüggés áll fenn. A nyitott és rugalmas véleménycsere és döntéshozatali eljárás elősegítheti a közügyek sikeres bonyolítását, valamint erősítheti az állam egységét. A romák közéleti szerepvállalását parlamenti képviselők, politikai pártjaik és civil szervezetek biztosíthatják. A romák részvétele nélkülözhetetlen nemzeti és helyi szinten egyaránt.

A ROMA ÜGYEKEL FOGLALKOZÓ NEMZETKÖZI
INTÉZMÉNYRENDSZER FELÉPÍTÉSE. AZ EURÓPA TANÁCS
KÜLÖNLEGES SZEREPE

26. Az Európa Tanács komoly szerepet játszhat, és komoly szerepet kell játszania a romák jogi státuszának, egyenlő elbírálásának és életkörülményeinek rendezésében, mivel e szervezet rendelkezik mindazon lehetőségekkel, amelyek nyomán saját jogú államként tekinthetnek rá. Mindazonáltal szükséges megerősíteni, tisztázni és összehangolni az európai multilaterális szervezetek, így az Európa Tanács, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet és az Európai Unió tevékenységét. A Roma/Cigány Szakértői Csoportnak a nemzeti kormányok által delegált szakértőkből álló és a Miniszteri Bizottsághoz közvetlenül kapcsolódó testületnek kell maradnia, amelyet maradéktalanul be kell vonni a romákkal kapcsolatos politikai döntésekbe. A Csoport legfontosabb feladata, hogy ajánlásokat fogalmazzon meg a romákkal kapcsolatos politikák megvalósításához helyi, regionális, nemzeti és európai szinten.

27. A romák, saját állam hiányában, különleges védelemre szorulnak. Sajátos helyzetük volt az indítéka Tarja Halonen finn köztársasági elnök asszony egy Európai Roma Konzultatív Fórum létrehozására irányuló javaslatának. Ez a demokratikusan felállított és rendszeresen ülésező gyűlés tanácsadó testületként szolgálhatna az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága és Parlamenti Közgyűlése, valamint az Európai Unió számára.

28. Szükséges létrehozni egy Európai Roma Ombudszman hivatalát, amely a romák egyéni és közösségi jogai megsértésének eseteivel, valamint a különböző kezdeményezések végrehajtásának felülvizsgálatával foglalkozna.

29. Szükséges felállítani egy Európai Kutatási és Képzési Központot, amely a romák integrációja során a tagállamokban helyi, regionális és nemzeti szinten nyert kedvező tapasztalatok cseréjét, valamint a többségi és a kisebbségi népekből érkező szakértők képzését szolgálná. Manapság testületek és szervezetek sokasága elemzi a problémákat és konfliktusokat, ám sokkal kisebb figyelem irányul a sikeres példákra és megoldásokra. A Központ kapcsolódhatna az Európa Tanács Európai Ifjúsági Központjához.

EGYÉB ÁLTALÁNOS MEGÁLLAPÍTÁSOK

A romák részvétele a döntéshozatalban

30. Az államoknak és a helyi hatóságoknak bátorítaniuk kellene a romákat, hogy teljes mértékben vegyenek részt országuk politikai és közéletében, hozzák létre saját szervezeteiket és/vagy politikai pártjaikat, valamint vegyenek részt a politikai rendszerben szavazóként, jelölteként, vagy a nemzeti parlamentek tagjaiként. A romák képviselőit be kell vonni a nemzeti parlamentek döntéshozatali folyamatába, különösen a nagy létszámú roma közösséggel rendelkező országokban.

31. A kormányoknak a döntéshozatali folyamat minden szintjén be kell vonniuk a romák képviselőit, ami nélkülözhetetlen a helyzetük javítása érdekében kidolgozott politikák és programok hatékonyságához és legitimitásához. Ennek a részvételnek nem szabadna konzultációra korlátozódnia, hanem valódi partnerségnek kellene lennie. A nemzeti parlamenteknek biztosítaniuk kell a romákkal kapcsolatos döntéshozatal átláthatóságát, valamint hogy a roma közösségek jóval a döntéshozatali határidők előtt értesüljenek a programokról és javaslatokról. Minden intézkedést a helyi körülményekre és a roma népesség sokféleségére tekintettel kell meghozni.

A romák részvétele a közösségeik helyzetének javítását célzó politikák és programok megvalósításában

32. A kormányoknak bátorítaniuk és segíteniük kellene a romák és a többségi társadalom közti párbeszédet és kölcsönös megértést. Minden si-

ker alapja a roma közösségek és a társadalom egésze közti együttműködés. A többségi társadalom gyakran nem érti a roma közösségek törekvéseit és igényeit, így sokszor értelmetlen és oda nem illő megoldások születnek, amelyek nem a kulcsproblémákra irányulnak.

33. A romákat nem csupán a közösségeik életkörülményeinek javítását célzó programok kidolgozásába, de azok végrehajtásába is be kell vonni. A romák részvétele a végrehajtási folyamatban segíti a kormányokat, hogy folyamatos visszajelzést kapjanak, ami lehetővé teszi programjaik módosítását és helyesbítését, hogy azok elérjék kitűzött céljukat.

34. Az említett politikák és projektek hatékony megvalósításához a kormányzat minden szintjén nélkülözhetetlen – a romákat célzó nemzeti politikák megvalósításában játszott fontos szerepükre való tekintettel – a helyi hatóságok és a romák részvétele.

A diszkrimináció elleni küzdelem

35. A romákat sújtó hátrányos megkülönböztetés és faji alapú támadások nem csupán a romák, de az egész társadalom problémáját jelentik. A nemzeti kormányoknak kezdeményezniük kellene a közélet minden területén fellelhető faji és etnikai alapú hátrányos megkülönböztetés elleni átfogó anti-diszkriminációs jogszabályok megalkotását és végrehajtását.

36. A kormányoknak megfelelő és hatékony jogi normákat kell alkotniuk, hogy tiltsák az etnikai-faji alapú hátrányos megkülönböztetést a közhivatalnokok által lefolytatott valamennyi eljárásban. Az ennek elkövetésében bűnösnek talált személyeket, beleértve a rendőröket, az államoknak késlekedés nélkül büntetniük kell.

37. A faji alapú hátrányos megkülönböztetés elleni kormányzati erőfeszítéseket hiteles, a romák helyzetét a lehető legpontosabban tükröző statisztikai adatokra kell alapozni. Az ehhez szükséges információkat az alapvető emberi jogok tiszteletben tartásával kell gyűjteni, és azokat oly módon alkalmazni, hogy kizárólag a faji alapú hátrányos megkülönböztetés leküzdése és a roma népesség általános helyzetének javítása érdekében kerüljenek felhasználásra.

A diszkriminációval és a roma népesség helyzetével nemzeti szinten foglalkozó kormányzati hivatalok és más hivatalos testületek

38. A nemzeti kormányoknak a faji alapú hátrányos megkülönböztetés elleni fellépés területén különleges felelősséggel rendelkező szakosított hivatalokat kellene felállítaniuk. Ezeket a megfelelő képzettségű munkatársakkal rendelkező hivatalokat minden tagállamban létre kellene hozni az anti-diszkriminációs normák betartatása, valamint azok megsértőinek vád alá helyezése érdekében. A feladatnak megfelelő helyi, regionális, nemzeti és nemzetközi szintű monitoring rendszereket kell felállítani, hogy azok figyelemmel kövessék, valamint a nyilvánosság előtt rendszeresen beszámoljanak a romákat sújtó faji támadások és etnikai alapú hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelem területén tett haladásról.

A roma identitás és az állampolgársági problémák

39. A szabad identitásválasztás a személyes autonómia és szabadság alapvető feltétele. A roma identitás választása vagy annak elutasítása kizárólag az egyén szabad választásán alapulhat, és a nemzeti kormányoknak szavatolniuk kell, hogy semmiféle hátrány nem származik e választásból. Az egyén a magánéletben és a közéletben egyszerre több identitást is hordozhat. A romák etnikai kisebbségi csoportot képeznek, de egyben teljes jogú állampolgárai az országnak, amelyben élnek.

40. A nemzeti kormányokat és az állampolgársági problémákkal foglalkozó nemzetközi szervezeteket ösztönözni kell, hogy szenteljének kiemelt figyelmet a romák problémáinak az állampolgárság megszerzése, illetve annak elvesztése terén. Az államoknak tekintettel kell lenniük az állampolgársági kérdéseket érintő nemzetközi egyezményekben foglalt kötelezettségeikre.

Az oktatáshoz való jog

41. A tagállamokban a romák oktatását elsődleges fontosságú feladatnak kell tekinteni. A nemzeti kormányoknak határozott erőfeszítéseket kell tenniük az iskolákban előforduló etnikai alapú hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelemben. A nemzeti jogrendszereknek hatékony szabályokat kell tartalmazniuk az oktatás területén tapasztalható diszkrimináció megszüntetése, valamint az áldozatok részére megfelelő jogorvoslat biztosítása érdekében.

Az államoknak komoly erőfeszítéseket kell tenniük, hogy megszüntessék a roma gyermekek elkülönített iskolákba helyezését, különös tekintettel az őket az értelmi fogyatékosok számára fenntartott iskolákba vagy osztályokba irányító gyakorlatra. Az oktatás területén biztosítani kell a roma gyermekek esélyegyenlőségét.

42. Másfelől, a tagállamoknak oktatási programokat és intézkedéseket kellene kidolgozniuk és végrehajtaniuk annak érdekében, hogy csökkentsék a roma diákok és a többségi társadalomból érkező tanulók közti szakadékat. A nemzeti kormányoknak támogatniuk kellene a roma diákok általános iskolára való felkészülését segítő iskolai előkészítő programokat, valamint a roma tanulókat és családjaikat a szervezett oktatásban való részvétel idején. A kormányoknak fedezniük kellene az étkezés, a tankönyvek és egyéb oktatási kiadások költségeit abban az esetben, ha ezeket a szülők nem engedhetik meg maguknak. Az oktatáspolitikáknak olyan intézkedéseket kellene tartalmazniuk, amelyek támogatják és segítik a felnőttoktatást és a szakképzést, a továbbképzést és a regeneráló képzést.

43. Kiemelt figyelmet kell fordítani a roma szülőkkel való kapcsolattartás javítására, valamint különleges információkat és tanácsokat kell nyújtani számukra az oktatás szükségességére és a hozzáférhető támogatásokra vonatkozóan, mert a szülői hozzáállás is sok roma gyermeket foszt meg az oktatási rendszer által kínált lehetőségek kihasználásától. Kormányzati lépéseket is kellene tenni a roma közösségből érkező tanárok és asszisztensek, közvetítők és oktatók számának növelésére.

A munkához való hozzáférés

44. A tagállamoknak komoly figyelmet kellene fordítaniuk az európai romák különösen nehéz gazdasági és foglalkoztatási helyzetére. Bár számos országban nem léteznek etnikai alapú statisztikák, a nemzeti kormányok állítják, hogy a munkanélküliek aránya a romák között határozottan magasabb, mint a népesség egészében.

45. A romák foglalkoztatási helyzete különösen súlyos Közép- és Kelet-Európa országokban. Romániában a munkanélküliek 70%-a roma. Szlovákiában – egy 1999-ben végzett felmérés szerint – a romák a több mint 24 hónapja állástalanok 41%-át, valamint a több mint 48 hónapja munkanélküliek 52%-át alkották. Szlovéniában a romák körében a munkanélküliségi arány 29% volt, a társadalom egészének 12,2%-os arányával szemben. Lengyelor-

számban a nemzeti munkanélküliségi ráta 12–15% között van, ez az érték azonban a romák körében sokkal magasabb, 50–60%.

46. A romák esélyegyenlőségét a munkaerőpiacon kormányzati anti-diszkriminációs politikákkal kellene biztosítani. A hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelem részét képező, a munkavállalók jogairól szóló tájékoztató kampányokat kellene indítani, és mindenki számára azonos munkalehetőséget kellene biztosítani. Az alkalmazottak jogairól tájékoztatást nyújtó kampányokat szintén támogatni kellene.

47. A nemzeti foglalkoztatási programoknak kiemelt figyelmet kell fordítaniuk a romák munkaerő-piaci problémáira, valamint különleges intézkedéseket kellene tartalmazniuk helyzetük javítása érdekében. A kormányoknak és a nemzetközi pénzügyi alapoknak hosszú távú anyagi támogatást kellene biztosítaniuk a romákat célzó jövedelemnövelő és fejlesztési programokhoz. Növelni kell a roma férfiak és nők foglalkoztatását a közszférában.

48. A közösségi foglalkoztatási programoknak az érintettek hosszú távú munkavállalási esélyeit kell javítaniuk. Szükséges az oktatáshoz való szélesebb körű hozzáférés – különös tekintettel a közép- és felsőfokú oktatásra, valamint a szakképzésre – annak érdekében, hogy egy jól képzett fiatal roma generáció jelenjen meg és váljon versenyképesé a munkaerő-piacon. A romákat célzó szakképzési programoknak a helyi és/vagy regionális igényekhez, valamint a valós munkalehetőségekhez kell igazodniuk.

A lakhatáshoz való hozzáférés

49. A kormányoknak biztosítaniuk kell, hogy a romák ne váljanak hátrányos megkülönböztetés áldozatává a lakhatás területén, és a lakáspolitikák ne erősítsék kirekesztésüket. Az e területen felkínált megoldásoknak minden hátrányos helyzetű társadalmi csoport számára elérhetőnek kell lenniük, és nem születhetnek etnikai alapon.

50. A romák teljes körű részvétele a lakásprogramokban nélkülözhetetlen feltétele és követelménye az előrelépésnek. A majdani haszonélvezőket be kell vonni a lakáspolitikák tervezésébe, valamint közösségi szállásaik építésébe, felújításába és fenntartásába.

51. Az illegális roma lakóhelyek problémáját meg kell oldani.

Az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés

52. Bátorítjuk a kormányokat, hogy végezzék el a szükséges kutatásokat a romák egészségügyi állapotára vonatkozóan, és küzdjenek az etnikai és szociális diszkrimináció ellen az egészségügyi ellátás területén. A kormányoknak komoly erőfeszítéseket kell tenniük annak érdekében, hogy biztosítsák a romák hozzáférését az egészségügyi ellátáshoz, és megszüntessék a hátrányos megkülönböztetést annak minden szintjén. A romákat tájékoztatni kell az egészségügyi ellátásokról.

53. A nemzeti kormányoknak azonnali lépéseket kell tenniük a roma közösségek körében viszonylag gyakori betegségek és az alultápláltság felszámolása érdekében. Az államoknak biztosítaniuk a jelentős roma népességű térségek megfelelő orvosi ellátását, valamint az akadályok – így a helyi infrastruktúra hiányának vagy a gyógyellátás túlzott költségeinek -felszámolását.

A roma kultúra, nyelv és hagyományok védelme. A média szerepe

54. Bárki számára, legyen az egy kisebbségi csoport tagja vagy sem, biztosítani kell az anyanyelv szabad használatának jogát a magán- és a közéletben, szóban és írásban egyaránt. Az anyanyelv használatára vonatkozó jognak ki kell terjednie a publikációk és az audiovizuális eszközök területére, illetve – azokban a térségekben, ahol jelentős létszámú letelepedett roma népesség él – a közigazgatási hatóságokkal való kapcsolattartásra, valamint a bíróság és más jogi szervek előtti eljárásokra. A Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről és a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája rendelkezésre áll és alkalmazandó a romák – mint etnikai kisebbségi csoport – védelme érdekében.

55. Fontos, hogy a többségi társadalom jobban megismerje a roma kultúrát, ami elemi feltétele az előítéletek és a negatív sztereotípiák felszámolásának. Az államoknak biztosítaniuk kellene, hogy a tankönyvek tartalmazzanak a roma történelemre és kultúrára vonatkozó ismereteket, különösen a nagy létszámú roma népességgel rendelkező országokban. A nemzeti kormányoknak azt is biztosítaniuk kellene, hogy a tanárok és az oktatási folyamat más szereplői megfelelő képzést kapjanak a multikulturális oktatás területén.

56. Szükséges növelni a média felelősségérzetét az etnikai kapcsolatok területén. A média szerepe meghatározó a gyűlöletbeszéd és az előítéletek eleni küzdelemben.

A romák migrációja Európában

57. A romák vándorlása európai üggyé vált. A legtöbb nyugat-európai ország az elmúlt tíz évben fogadott a kontinens keleti feléből érkező roma kivándorlókat. Mára a romák migrációjának természete és iránya megváltozott. Illegális jellege nőtt, és a korábbi tranzit-országok is végcélokká váltak.

58. Manapság a legtöbb közép- és kelet-európai ország egyszerre nyújt menedéket a roma bevándorlóknak és jelent kibocsátó forrást. Sok roma érkezett Bosznia-Hercegovinából Horvátországba, valamint Jugoszláviából Szlovéniába és Macedóniába a balkáni háborúk idején. A kilencvenes évek második felében egy főleg Romániából érkező kisebb roma csoport kért menedéket Lengyelországban. Másfelől, vannak roma menekültek Romániában is, akik többségükben Moldáviából érkeznek. Magyarország és a Cseh Köztársaság szintén a kivándorló romák végcéljává vált az elmúlt években.

59. Az elvándorlás nem jelent valódi megoldást az európai romák problémáira. A migráció okainak kezeléséhez bizalomgerjesztő intézkedésekre és az anyaország szociális és politikai struktúráira vonatkozó tájékoztatásra van szükség. Európa szerte hangsúlyt kell fektetni a hátrányos megkülönböztetés valamennyi formájának felszámolására, és támogatást kell biztosítani a roma közösségek életkörülményeinek és szociális helyzetének javításához.

60. Különleges intézkedéseket kell hozni a Közép- és Kelet-Európából érkező, de már Nyugat-Európa országaiban élő romák támogatása érdekében. Fontos megelőzni a jogszerűtlen tartózkodást, és elkerülni a menekültek, menedékkérelt és illegális bevándorlók további marginalizációját.

A roma nők különleges helyzete

61. A roma nők kettős diszkrimináció szenvedő alanyai. Hátrányos megkülönböztetés sújtja őket nőként és romaként egyaránt. A kormányoknak kiemelt figyelmet kell fordítaniuk a roma nők különleges helyzetére és igényeire, és a nemzeti roma stratégiáknak külön cselekvési tervet kell tartalmazniuk a roma nők érdekében.

62. A roma nők fontos szerepet játszhatnak a többségi társadalom és a romák közti párbeszéd kialakításában. A kormányoknak kezdeményező lépéseket kell tenniük annak érdekében, hogy növeljék a roma nők részvételét a döntéshozatali folyamatban, és arra kell biztatniuk őket, hogy alakítsák ki saját szervezeteiket és hálózataikat.

63. A roma nők fontos szerepet játszhatnak családjaik életkörülményeinek javításában is. Kiemelt figyelmet kell szentelni a roma nők oktatási helyzetének, munkavállalási lehetőségeinek, valamint az egészségügyi ellátás terén felmerülő sajátos igényeiknek.

A Jelentést angol nyelvű szövegéből fordította:

Simon Zoltán,
országgyűlési szakértő

Lektorálta:

Tabajdi Csaba,
jelentéstevő

SZÁMUNK SZERZŐI

- GYURGYÍK LÁSZLÓ, szociológus,
Teleki László Intézet - Közép-Európai Kutatások Központja,
Budapest
- IRINA CULIC, szociológus,
Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár
- KATARZYNA WARMINSKA, antropológus,
Krakkói Pedagógiai Akadémia
- KÜLLIKI KORTS, szociológus,
Tartui Egyetem
- LŐRINCZ D. JÓZSEF, politológus,
Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár
- ROGER BRUBAKER, szociológus,
UCLA
- SALAT LEVENTE, politológus,
Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár
- TABAJDI CSABA, országgyűlési képviselő,
Budapest
- TARAS KUZIO,
York University, Kanada
- VARGA E. ÁRPÁD, könyvtáros,
Kulturális Innovációs Alapítvány Könyvtára, Budapest
- YINGER J. MILTON, szociológus,
Oberlin College

REGIO

ALAPÍTOTTA 1990-BEN
Írók Szakszervezete Széphalom Könyvműhely
Tóth László

ELŐFIZETHETŐ

Magyarországon a szerkesztőségben fizethető elő a folyóirat.
Magyarországról külföldre megrendelhető a Kultúra Külke-
reskedelmi Vállalatnál: 1389 Budapest, Pf. 49 Lapexport.

ÁRA: 420 Ft

Előfizetési díj egy évre: 1680 Ft
(Az árak a postaköltséggel együtt értendők)

Megjelenik: évente négyszer

ISSN 0865-557X

Kedves Barátunk!

A Regio szerkesztősége a Teleki László Alapítvány támogatásával levelezési listát indít, mely reményeink szerint információs és vitafórumként fog működni.

A „Regio list” működtetésének célja a Közép-Európa- és nacionalizmus tanulmányokkal, kisebbségkutatással foglalkozó szakemberek, műhelyek információs kapcsolatának biztosítása.

A körlevélben a lista minden tagja egyenrangú partnerként elhelyezheti az általa fontosnak tartott üzeneteket, dokumentumokat. Számítunk kutatási programok, tudományos események, pályázati lehetőségek, tudmánypolitikai információk, megjelent kiadványok ismertetésére, vagy legalább a figyelemfelhívásra. De ugyanígy fontosnak tartjuk, hogy bizonyos aktuális kérdésekben viták folyhassanak, illetve kooperációs felületek jöjjenek létre.

A körlevél létrehozását azért tartjuk fontosnak, mert évek óta folyik egy ki nem mondott vita a magyar kisebbségkutatás integrálatlanságáról. Mi nem egy központi integrációban látjuk a probléma megoldását, hanem a megfelelő kooperációs felületek létrehozásában, illetve a fiatalabb és Budapesttől távol élő kutató nemzedék „helyzetbe hozásában”.

A legfontosabb ellentmondásokat kutatási területünket tekintve a következőkben látjuk:

1. Nézőpont: Míg Magyarországon kisebbségkutatásról beszélünk, addig a (Budapestről nézve) határon túli kutatóhelyek saját társadalmukat kutatják, ők pedig nem mint kisebbségkutatók, hanem mint egy-egy tudomány szakemberei kívánnak integrálódni a(z össz)magyar, illetve a nemzetközi tudományos életbe.
2. Az egymás melletti elbeszélés egyik forrása, hogy módszertanilag a különböző megközelítések más-más fogalomkészlettel és megközelítésben vizsgálják a problémákat, és ezek között alig van átjárás, párbeszéd: 1. interetnikus kutatások; 2. közép-európai összehasonlító tanulmányok; 3. nacionalizmus tanulmányok; 4. kisebbségtörténet; 5. tranzitológia; 6. elitkutatások; 7. identitásvizsgálatok; 8. nyelvhasználati kutatások; 9. társadalom- és településstatistikai megközelítések; 9. kisebbségjogi elemzések.
3. A kutatások és az intézmények finanszírozása szempontjából a magyarországi és az azon kívüli intézmények között hosszú ideje párhuzamosságok működnek. Pontosabban tíz év alatt még nem alakult ki, hogy ki mit tudna a leghatékonyabban csinálni. Csak a saját intézetbeli tapasztalatainkról beszélhetünk: a) A szomszédos országok empirikus vizsgálatait, az alapkutatásokat nem lehet hatékonyan és hitelesen Budapestről elvégezni. b) Az infrastruktúrából adódó

szolgáltató szerep az összehasonlító vizsgálatok szervezésének, kiadványok szerkesztésének, illetve a térség problémáinak a nemzetközi tudományosságba való meghonosításának szükségességét hozza magával. c) Mivel az utóbbi tíz évben, a nem Magyarországon létrejött kutatóhelyek fenntartási/működési problémákkal küszködnek, a hazai hasonló intézmények az infrastrukturális háttérükön túl egyfajta kijáró szerepet is betöltenek, s ez újabb aszinkron helyzetekhez vezet.

Természetesen még egy sor hasonló megvitatatlan problémát fel lehetne sorolni. A kérdés az, hogy a – tágan értelmzett – kutatási területen milyen együttműködési lehetőségeket, tapasztalatcserét lehet kialakítani. Reméljük, nem lesz egyirányú az információközlés, mindenki kihasználja, s nem csak információszerezésre, hanem tájékoztatásra is. A „Regio-list” egy lehetőség, próbáljuk ki!

*A szerkesztőség nevében
Bárdi Nándor*

Hogyan működik a „Regio list”?

A listára a <http://www.tla.hu/mailman/listinfo/regio-list/> címen lehet feliratkozni.

A szerver néhány percen belül visszaküld egy üzenetet, amit küldjön vissza a „reply” („vissza”) funkcióval. Hamarosan megérkezik a listára való felvétel igazolása, a honlapon pedig megváltoztathatja beállításait.

A nagyobb szövegfájlokat (konferenciaprogramok, folyóiratok tartalomjegyzéke stb.) kérjük csatolt fájlban, rtf formátumban küldeni.

Amennyiben számítógépe nem ismeri fel az ékezeteket, kérjük jelezze.

Alternatív módon a z.kantor@tla.hu címre küldött maillal is fel lehet iratkozni.

Egy-két napon belül felírjuk a listára, ahonnan majd egy e-mailt kap, amelyet egyszerű „reply”-al küldjön vissza. Attól kezdve automatikusan minden levelet megkap, amely a listára érkezik.

A jelszava (password) az e-mail cím @ előtti tagja lesz, amelyet a <http://www.tla.hu/mailman/listinfo/regio-list> címen majd megváltoztathat.

Amennyiben további kérdései vannak, írjon a z.kantor@tla.hu -ra

Kántor Zoltán

SZÁZADVÉG

2002. 1. szám

ÉLETUTAK

Róbert Péter: Miért (nem) meritokratikusak
a modern társadalmak?

Boreczki Ágnes: Családtörténeti mozaik.
A mobilitás és a migráció néhány
újramondott családtörténetben

Szabari Vera: Társadalmi struktúra- és mobilitás-kutatás
Magyarországon az 1960-as években

BIRTOKOS ESET

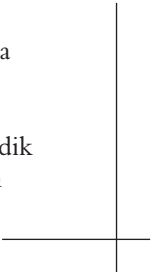
Fertő Imre: A földreform politikai gazdaságtana

ÖTVENHAT

Horváth Sándor: 1956 történetírása a rendszerváltás óta

TANTÖRTÉNET

Pukánszky Béla: A testi fenyték témája a tizenkilencedik
századi magyar neveléstan könyvekben

MAGYAR = KISEBBSÉG

NEMZETPOLITIKAI SZEMLE

A STÁTUSTÖRVÉNY DILEMMÁI

VITAINDÍTÓ

Kántor Zoltán: A státustörvény: nemzetpolitika vagy a kisebbségvédelem új megfogalmazása?

FÓRUM

Bakk Miklós, Buzer Tamás, Biro Béla, Bodó Barna, Borbély Zsolt Anikó, Brigid Fowler, Majnitsy Balázs, Németh Zsolt, Tahajdi Csaba és Tóth Judit hozzászólása Kántor Zoltán vitaíróhoz.

Flager Magor: A státustörvény vitája a Magyar Hírlapban

DOKUMENTUMOK

2001. évi LXII. törvény a szociális államokban élő magyarokról

A Velencei Bizottság jelentése a nemzeti kisebbségek számára az anyanyelvük által biztosított kedvezményes bánásmódról

A Magyar Köztársaság Kormányának és Románia Kormányának egyetértési nyilatkozata

KITEKINTŐ

Hunzárson, John: Etnicitás és modern nemzetek

VÁLTOZÓ IDŐBEN

Bárdi Nándor – Kovács Éva – Mészáros Tibor: Politikai attitűdök, nemzeti önképek az Erdélyi magyarság körében (1997)

MŰHELY

Fráter Olivér: Kivándorlás és menekültügyi kérdés a székelyudvarhelyi református egyházközség száradatai tükrében (1908-1936)

Kántor Zoltán: Az RMDSZ és a romániai magyar társadalom: alternatívák vagy kényszerpályák?

Salat Levente: Javaslat a romániai magyar kisebbségi társadalom intézményes keretének megreformálására

Verecs Ernő: Észrevétel a törvényjavó kormányrendelések romániai gyakorlatáról

STÚDIUM

Alt Mónika – Boga Emese: Se vele, se nélküle – A Nemzetközi Választás és Románia kapcsolata 1989-1999 között

Csata Zsombor: A politikai-adminisztratív él változásai Csíkszerdahelyen (1968-2000)

Gerencsér Balázs – Juhász Albin: A kisebbségvédelem megvalósulása a nemzetközi szervezetekben

ÚJ SOROZAT, VII. ÉVFOLYAM – 2002. I. (23.) SZÁM
KOLOZSVÁR

Megrendelem a
REGIO
– Kisebbség, Politika, Társadalom –
című negyedévenként megjelenő folyóirat
..... számait példányban

Előfizetési díj:
420 Ft/db vagy 1680 Ft/egy évre
postaköltséggel együtt.

Valamint kérem a prémiumkínálat keretében a számokat hozzácsatolni.
Az előfizetési díjat átutalással, csekken, utánvétellel egyenlítem ki. (A választott mód aláhúzendő).

Név

Pontos cím

DátumAlíírás

Információ: Teleki László Intézet, tel.: 391-5764, fax: 391-5759, e-mail: regio@tla.hu

RIO

A review of studies on minorities, politics and society

Volume 13, 2002, No. 1

ROGERS BRUBAKER The return of assimilation?	3
YINGER J. MILTON Toward a theory of assimilation and dissimilation	24
IRINA CULIC Countryside and capital. The Romanian state and the problem of the regionalism	45
KÜLLIKI KORTS State and Minority Population in Estonia	69
TARAS KUZIO Identity and nation-building in Ukraine Defining the "Other"	94
LÁSZLÓ GYURGYÍK Assimilative progressions in the society of the Slovakian Hungarians	121
KATARZYNA WARMINSKA Religious identity of tartars living in Poland	151
ÁRPÁD VARGA E. The assimilative balance of the Transylvanian Hungarians during the XXth century	171
LEVENTE SALAT Multicultural democracy?	206
JÓZSEF LÓRINCZ D. About the ambivalent East-European discourse	226
DOCUMENT	249